

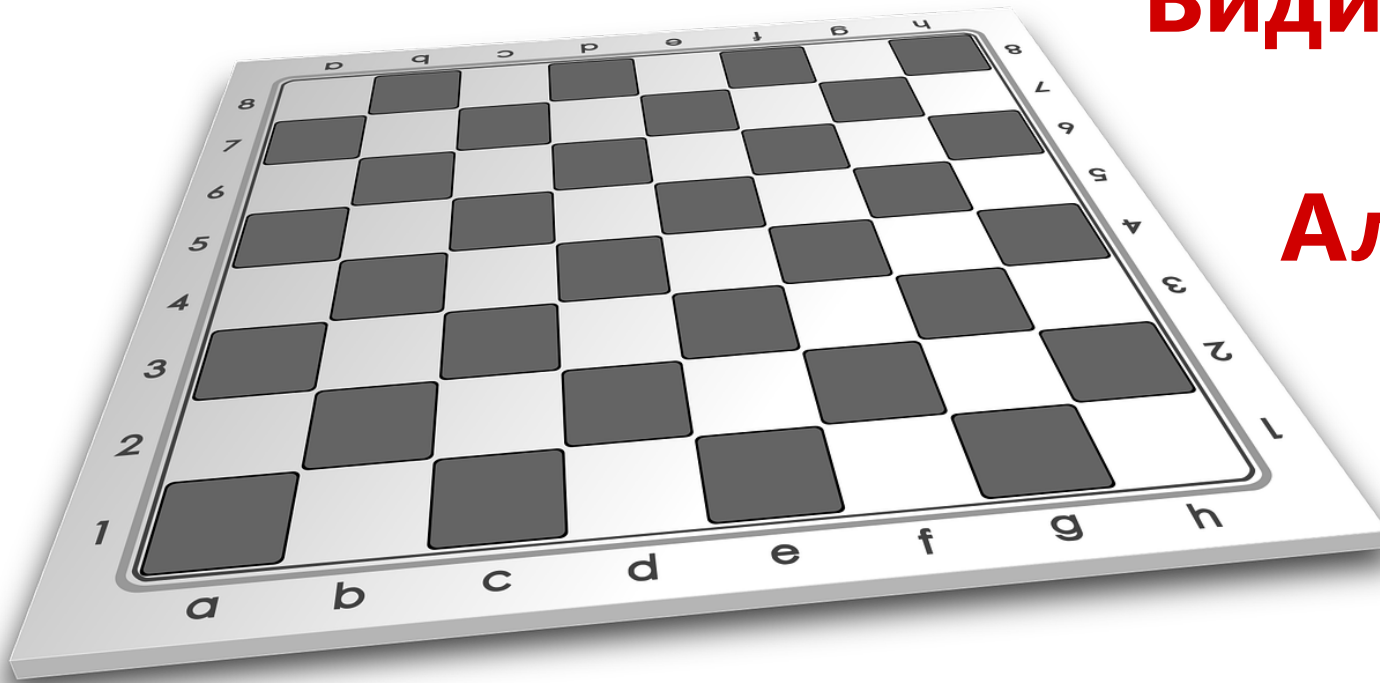
ВИДИ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ. ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ ТА ЕЛЕКТРОННІ ДОКУМЕНТИ

РОЗРОБНИК І ДОПОВІДАЧ:

Людмила МАКАРЕНКО –
суддя Володарського
районного суду Київської області

ЗМІСТ:

Види доказів

Алгоритм доказування

Забезпечення доказів

ДОКАЗИ –

будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для правильного вирішення справи (стаття 76 ЦПК України)

письмові докази

речові докази

електронні докази

висновки експертів

показання свідків

ПИСЬМОВІ ДОКАЗИ

– документи (крім електронних документів), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору (стаття 95 ЦПК)

письмові докази подаються:

- в оригіналі
- в копії, засвідченій належним чином
- витяг (якщо для вирішення спору має значення лише частина документа)

Учасник справи, який подає письмові докази в копіях:

- повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу
- підтверджує відповідність копії письмового доказу оригіналу, який знаходиться у нього, своїм підписом із зазначенням дати такого засвідчення

Суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи:

- може витребувати оригінал письмового доказу
- якщо оригінал не подано та поставлено під сумнів відповідність поданої копії оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги

РЕЧОВІ ДОКАЗИ

– предмети матеріального світу, які своїм існуванням, своїми якостями, властивостями, місцезнаходженням, іншими ознаками дають змогу встановити обставини, що мають значення для справи (стаття 97 ЦПК)

речові докази: зберігаються: в матеріалах справи
 повертаються за їх місцезнаходженням

після огляду та дослідження
особам, від яких вони були одержані
(без шкоди для розгляду справи),
крім речових доказів, що є об'єктами,
які вилучені з цивільного обороту
або обмежено оборотоздатні,
або особам, за якими суд визнав
право на ці речі

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ

– інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи (ст. 100 ЦПК), зокрема:

- електронні документи:
 - текстові документи,
 - графічні зображення,
 - плани,
 - фотографії,
 - відеозаписи,
 - звукозаписи,
 - тощо
- веб-сайти (сторінки)
- текстові повідомлення
- мультимедійні повідомлення
- голосові повідомлення
- метадані
- бази даних
- інші дані в електронній формі

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ

ПОДАЮТЬСЯ

- електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним підписом; законом може бути передбачено інший порядок засвідчення електронної копії
- учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом; паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом
- учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу
- суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати оригінал електронного доказу; якщо оригінал не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги

ЗБЕРІГАЮТЬСЯ

- оригінали або копії електронних доказів зберігаються у суді в матеріалах справи
- за клопотанням особи суд повертає матеріальний носій, на якому міститься оригінал, після дослідження електронного доказу або після набрання судовим рішенням законної сили; у матеріалах залишається засвідчена суддею копія електронного доказу

ЧИ Є ТОТОЖНИМИ ПОНЯТТЯ «ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ» ТА «ЕЛЕКТРОННІ ДОКУМЕНТИ»?

ТАК

НІ

Постанова КГС ВС від 03.08.2022 у справі № 910/5408/21

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ

- **електронний документ** – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа.
- обов'язковий реквізит електронного документа – обов'язкові дані в електронному документі, без яких він не може бути підставою для його обліку і не матиме юридичної сили
- для ідентифікації автора електронного документа може використовуватися електронний підпис
- кваліфікованим електронним підписом є удосконалений електронний підпис, який створюється з використанням засобу кваліфікованого електронного підпису і базується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа
- електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКАЗ

(значно ширше поняття та включає крім електронних документів будь-яку інформацію в цифровій формі)

- **електронними доказами** є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи
- такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет)
- на відміну від електронного документа, електронний доказ – це будь-яка інформація в цифровій формі, що має значення для справи.
- повідомлення (з додатками), відправлені електронною поштою, є електронним доказом. Роздруківка електронного листа та додатків до нього є паперовою копією електронного доказу

Постанова КГС ВС від 03.08.2022 у справі № 910/5408/21 щодо електронного підпису та ідентифікації автора

Згідно з приписами Закону "Про електронні довірчі послуги" використання електронного підпису, який відповідає вимогам до кваліфікованого електронного підпису, дозволяє забезпечити електронну ідентифікацію підписувача і гарантує цілісність підписаних даних, а також має презумпцію відповідності особистому підпису (статті 14, 18, 23 Закону)

Водночас, **відсутність кваліфікованого електронного підпису не зумовлює недостовірність певних даних в електронній формі**, й відповідно, недостовірність електронного доказу. Вирішення питання достовірності такого доказу має відбуватися на загальних засадах, визначених ГПК, і відповідно до стандарту доказування "баланс ймовірностей".

Невикористання електронного підпису особами, які створили електронний доказ (лист, повідомлення, файл, аудіозапис, інші дані), **не є підставою для визнання такого доказу недопустимим**, якщо інше не встановлено законом.

Керівництво "Електронні докази в цивільному та адміністративному процесі", ухвалене Комітетом міністрів Ради Європи 30.01.2019:

Важливим є дотримання **принципу недискримінації** при дослідженні електронних доказів, що означає, що суди не повинні відмовляти в прийнятті електронних доказів і не повинні заперечувати їх юридичну силу лише тому, що вони зібрані та / або подані в електронній формі. Суди не повинні заперечувати юридичну силу електронних доказів лише через відсутність вдосконаленого, кваліфікованого або подібного захищеного електронного підпису.

Достовірність електронних доказів презюмується до тих пір, поки немає розумних сумнівів у протилежному.

ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ

Постанова ВП ВС від 21.06.2023 у справі № 916/3027/21

Повідомлення, відправлені електронною поштою чи через застосунки-месенджери, є електронним доказом, який розглядається та оцінюється судом за своїм внутрішнім переконанням у сукупності з іншими наявними у матеріалах справи доказами.

Суд може розглядати електронне листування між особами у месенджері (як і будь-яке інше листування) як доказ у справі лише в тому випадку, якщо воно дає можливість суду встановити авторів цього листування та його зміст.

Відповідні висновки щодо належності та допустимості таких доказів, а також обсяг обставин, які можливо встановити за їх допомогою, суд робить у кожному конкретному випадку із врахуванням всіх обставин справи за своїм внутрішнім переконанням.

Постанова ВС від 28.04.2021 у справі № 234/7160/20

Підстави для дослідження оригіналу електронного доказу відсутні за наявності в матеріалах справи паперових копій цих доказів та за відсутності обґрунтованих сумнівів у їх відповідності оригіналу.

Постанова ВС від 20.06.2023 у справі № 420/4540/22

Дані з Google Maps можна вважати допустимим та достовірними доказами, оскільки вони збираються з різних джерел, таких як супутники, автомобільні камери, додатки користувачів та інших джерел, а Google постійно оновлює та перевіряє дані, щоб забезпечити їх точність та актуальність.

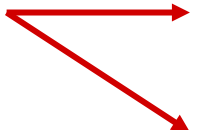
Постанова ВС від 13.07.2020 у справі № 753/10840/19

Скрін-шоти (роздруківки) повідомлень з телефону, планшету, месенджера «Viber» та інших можуть визнаватися судом як належні та допустимі докази з урахуванням обставин справи.

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА

– докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством (стаття 102 ЦПК)

– предмет висновку експерта обставини, які входять до предмета доказування предметом висновку експерта **не можуть бути** питання права

– у разі необхідності суд може призначити **декілька експертиз, додаткову, повторну** експертизу (+комісійна, комплексна)

– суд має право за заявою учасників справи або з власної ініціативи **викликати експерта для надання усних пояснень** щодо його висновку

– в ухвалі про призначення експертизи **суд попереджає експерта про кримінальну відповідальність** за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА

Суд призначає експертизу у справі
за сукупності таких умов (ст. 103 ЦПК):

- 1) для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання у сфері іншій, ніж право, без яких встановити відповідні обставини неможливо;
- 2) сторонами (стороною) не надані відповідні висновки експертів із цих самих питань або висновки експертів викликають сумніви щодо їх правильності.

Обов'язкове призначення експертизи судом (ст. 105 ЦПК):

1

у разі заявлення клопотання про призначення експертизи обома сторонами

2

за клопотанням хоча б однієї із сторін, якщо у справі необхідно встановити:

1

характер і ступінь ушкодження здоров'я;

2

психічний стан особи;

3

вік особи, якщо про це немає відповідних документів і неможливо їх одержати

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА У ГАЛУЗІ ПРАВА

– виключний перелік питань:

- 1) застосування аналогії закону чи аналогії права;
- 2) зміст норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній державі

висновок експерта у галузі права **не є доказом**, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду

– не може містити оцінки доказів, вказівок про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими

– суд може посилатися в рішенні на висновок експерта у галузі права як на джерело відомостей, які в ньому містяться, та має зробити самостійні висновки щодо відповідних питань

РЕЦЕНЗУВАННЯ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА

– рецензування висновків експерта не є процесуально дією і складений за його результатами документ **не має доказового значення**. В розумінні кримінального процесуального закону рецензія не є тим засобом, який спростовує висновок експертизи, оскільки інститут рецензування висновків судових експертів – це форма внутрішньовідомчого контролю за якістю експертної роботи, а отже не підтверджує наявності нововиявлених обставин у цьому кримінальному провадженні

**Постанова ККС ВС від 08.08.2024
у справі № 708/1253/15**

– ККС ВС відхиляє посилання заявника на те, що суд апеляційної інстанції помилково прийняв до уваги рецензію на висновок експертів ..., так як рецензування не є процесуальною дією і складений за його результатами документ не має доказового значення. ОСОБА_1 подав суду рецензію ... **Цей доказ суд апеляційної інстанції оцінив у взаємному зв'язку з іншими доказами** (*як письмовий доказ).

**Постанова ККС ВС від 17.06.2020
у справі № 761/19866/14**

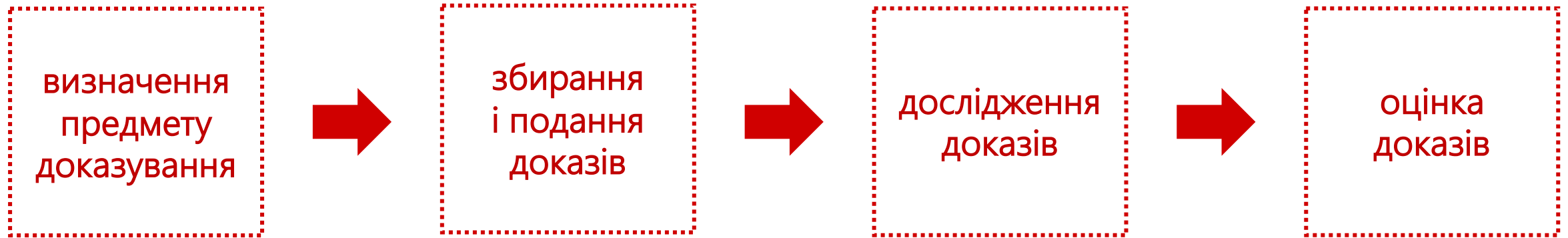
ПОКАЗАННЯ СВІДКІВ

- показання свідка-очевидця
- показання з чужих слів
- допит сторін, третіх осіб, їх представників як свідків
- письмове опитування учасників справи як свідків
- оголошення показань свідків
- допит малолітніх і неповнолітніх свідків (*з'ясування думки дитини)
- повідомлення про відомі йому обставини, які мають значення для справи (ст. 90 ЦПК)
- повторний допит свідка
- одночасний допит свідків
- допит свідка у місці його проживання (перебування)
- привід свідка, крім передбачених законом категорій осіб

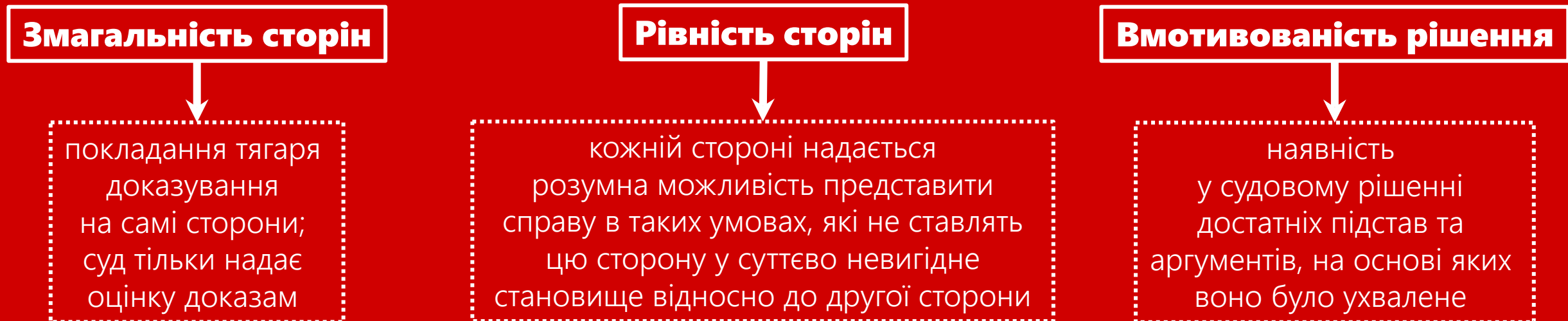
**Не є доказом показання свідка,
який не може назвати джерела своєї
обізнаності щодо певної обставини**

АЛГОРИТМ ДОКАЗУВАННЯ:

ПРИНЦИПИ ДОКАЗУВАННЯ:

ТЯГАР/ОБОВ'ЯЗОК ДОКАЗУВАННЯ:

В цивільному процесі тягар доказування покладається на сторони:

ВИКЛЮЧЕННЯ:

Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених Кодексом (ч.1 ст.81 ЦПК)

– у справах про дискримінацію
– у справах щодо застосування чи створення роботодавцем загрози застосування негативних заходів впливу до позивача через повідомлення ним/його близькими особами про порушення Закону України «Про запобігання корупції»

обов'язок доказування покладається **на відповідача**

ПОДАННЯ ДОКАЗІВ:

Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи безпосередньо до суду (ст.83 ЦПК)

Строки подання доказів:

для позивача:

момент подання
позовної заяви

для відповідача:

момент подання
відзиву

для третьої особи:

момент подання
письмових пояснень

Якщо доказ не може бути поданий у встановлений строк з об'єктивних причин, учасник справи повинен про це письмово повідомити суд та зазначити:

1 доказ, який не може бути подано;

2 причини, з яких доказ не може бути подано у зазначений строк;

3 докази, які підтверджують, що особа здійснила всі залежні від неї дії, спрямовані на його отримання

У випадку визнання **поважними** причини неподання доказів у встановлений строк,

суд може встановити **додатковий строк** для подання таких доказів

ПОДАННЯ ДОКАЗІВ:

Докази, подані з пропуском строку,

не приймаються до розгляду

ВИКЛЮЧЕННЯ:

Особа, яка їх подає,
обґрунтувала неможливість
їх подання у вказаний строк
з причин, що не залежали від неї

Копії доказів заздалегідь надсилаються
або надаються особою, яка їх подає,
іншим учасникам справи

У разі відсутності підтвердження
надсилання (надання),
суд не бере до уваги такі докази

ВИКЛЮЧЕННЯ:

- 1** такі докази є у відповідного учасника справи;
- 2** обсяг доказів є надмірним;
- 3** докази подані до суду в електронній формі;
- 4** докази є публічно доступними.

ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ:

за загальним правилом

Збирання доказів
не є обов'язком суду

Випадки, коли суд може витребувати докази:

1

За клопотанням учасника справи про витребування доказів

2

Як захід забезпечення доказів (за заявою учасника справи або особи, яка може набути статусу позивача)

3

З власної ініціативи у передбачених законом випадках

**ЧИ СПЛАЧУЄТЬСЯ СУДОВИЙ ЗБІР
ЗА ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ ?**

**ЧИ ОПЛАЧУЮТЬСЯ ВИТРАТИ,
ПОВ'ЯЗАНІ З ВИТРЕБУВАННЯМ ДОКАЗІВ ?**

НАСЛІДКИ НЕПОДАННЯ ВИТРЕБУВАНИХ ДОКАЗІВ:

Заходи процесуального примусу,
відповідальність, АБО:

*з неповажних причин
(ч. 8, 9, 10 ст.84 ЦПК)

Підстави залишення позову без розгляду – ст.257 ЦПК:

Суд постановляє ухвалу про залишення позову
без розгляду, якщо:

п.9 – позивач без поважних причин не подав
витребувані судом докази, **необхідні для вирішення спору**

1

суд може визнати обставину,
для з'ясування якої витребувався доказ;

2

відмовити у визнанні такої обставини;

3

здійснити розгляд справи
за наявними в ній доказами;

4

у разі неподання таких доказів позивачем –
залишити позовну заяву без розгляду

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ДОКАЗУВАННЯ

1 Обставини, які **визнаються учасниками справи**, не підлягають доказуванню, якщо суд не має обґрунтованого сумніву щодо достовірності цих обставин або добровільності їх визнання.

2 Обставини, визнані судом **загальновідомими**, не потребують доказування.

3 Обставини, **встановлені рішенням суду** у господарській, цивільній або адміністративній справі, не доказуються при розгляді іншої справи, у якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини.

4 Обставини, **встановлені стосовно певної особи** рішенням суду у господарській, цивільній або адміністративній справі, не доказуються при розгляді іншої справи, проте можуть бути у загальному порядку спростовані особою, яка не брала участі у справі.

5 Вирок суду, ухвала про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності або постанова суду у справі про адміністративне правопорушення, які набрали законної сили, **є обов'язковими** для суду, що розглядає справу про правові наслідки дій чи бездіяльності особи, стосовно якої ухвалений вирок, ухвала або постанова суду, лише в питанні, **чи мали місце ці дії (бездіяльність) та чи вчинені вони цією особою**.

Обставини, встановлені рішенням третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, підлягають доказуванню **в загальному порядку**.

Правова оцінка, надана судом певному факту при розгляді іншої справи, **не є обов'язковою** для суду.

ПРЕЮДИЦІАЛЬНІСТЬ

Преюдиціальність – обов'язковість фактів, установлених судовим рішенням, що набрало законної сили, в одній справі для суду при розгляді інших справ.

Преюдиціально встановлені факти не підлягають доказуванню, оскільки їх з істинністю вже встановлено у рішенні і немає необхідності встановлювати їх знову, тобто піддавати сумніву істинність і стабільність судового акта, який вступив в законну силу.

Суть преюдиції полягає в неприпустимості повторного розгляду судом одного й того ж питання між тими ж сторонами.

У випадку преюдиціального установлення певних обставин особам, які беруть участь у справі (за умови, що вони брали участь у справі при винесенні преюдиціального рішення), не доводиться витрачати час на збирання, витребування і подання доказів, а суду – на їх дослідження і оцінку.

Преюдиціальне значення мають лише рішення зі справи, в якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини.

Преюдицію утворюють виключно лише ті обставини, які безпосередньо досліджувалися і встановлювалися судом, що знайшло відображення в мотивувальній частині судового акта.

ПРЕЮДИЦІАЛЬНІСТЬ

Преюдиціальне значення у справі надається обставинам, встановленим судовими рішеннями, а не правовій оцінці таких обставин, здійсненій іншим судом.

Преюдиціальне значення мають лише рішення зі справи, в якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини.

Преюдицію утворюють виключно ті обставини, які безпосередньо досліджувались і встановлювались судом, що знайшло своє відображення у мотивувальній частині судового рішення.

**Преюдиціальні факти відрізняються
від оцінки іншим судом обставин справи.**

**Постанова Великої Палати Верховного Суду
від 10.12.2019 у справі № 925/698/16 тощо**

ОЦІНКА ДОКАЗІВ

самостійний елемент дослідження доказів та процесу доказування.

Суд оцінює докази **за своїм внутрішнім переконанням**, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів.

При цьому жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили.

Суд оцінює належність, допустимість та достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності.

Кожен окремий доказ має відповідати таким вимогам:

належність;

допустимість;

достовірність

достатність;

взаємний зв'язок доказів у їх сукупності

Суд за заявою учасника справи або особи, яка може набути статусу позивача, має забезпечити докази, якщо є підстави припускати, що засіб доказування може бути втрачений або збирання або подання відповідних доказів стане згодом неможливим чи утрудненим.

Способами забезпечення судом доказів є допит свідків, призначення експертизи, витребування та (або) **огляд доказів, у тому числі за їх місцезнаходженням**, заборона вчиняти певні дії щодо доказів та зобов'язання вчинити певні дії щодо доказів; можуть бути застосовані інші способи забезпечення доказів, визначені судом.

Заява про забезпечення доказів розглядається не пізніше п'яти днів з дня її надходження до суду в судовому засіданні в загальному порядку з особливостями, встановленими ст. 118 ЦПК.

Під час вчинення окремої процесуальної дії поза судовим засіданням складається **протокол** (ст. 250):

- повинен бути оформлений не пізніше наступного дня після вчинення окремої процесуальної дії
- підписується головуючим та секретарем судового засідання, приєднується до справи і зберігається в установленому порядку разом з її матеріалами

Заявник та інші особи повідомляються про дату, час і місце судового засідання, проте їх неявка не перешкоджає розгляду поданої заяви.

Суд за клопотанням заявника може забезпечити докази **без повідомлення інших осіб**:

- 1) у невідкладних випадках;
- 2) якщо неможливо встановити, хто є або стане такими особами;
- 3) у разі, якщо повідомлення іншої сторони може унеможливити або істотно ускладнити отримання відповідних доказів.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

© Використано ілюстраційні зображення:
<https://pixabay.com>; <https://freepik.com>